

Zout

Ander werk van Marc Reugebrink

Komgrond (gedichten, 1988) Lucy B. en C.W. van der
Hoogtprijs 1989 en Hendrik de Vriesstipendium 1987

Wade (gedichten, 1991)

Wild vlees (roman, 1998)

De inwijkeling (essays, 2002)

Touchdown (roman, 2004)

Het grote uitstel (roman, 2007) De Gouden Uil 2008

Menens (roman, 2010)

Het geluk van de kunst (essay, 2012) Prijs van de Provincie
Oost-Vlaanderen voor Letterkunde 2013,
essay en monografie

Het Belgisch huwelijk (roman, 2014)

Het huis van de zalmen (roman, 2016)

Marc Reugebrink

Zout

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV
2019

De auteur ontving voor dit boek een werkbeurs van
het Vlaams Fonds voor de Letteren.

Copyright © 2019 Marc Reugebrink
Voor overname kunt u zich wenden tot Em. Querido's
Uitgeverij BV, Weteringschans 259, 1017 XJ Amsterdam.

Omslag Ilona Snijders
Omslagbeeld digi_guru / Getty Images
Foto auteur Michiel Hendryckx

ISBN 978 90 214 1534 5 / NUR 301
www.querido.nl

*Warum, warum, warum? Warum musste es sein?
– So fragte der Lebende in die Leere hinein, und die Tote
antwortete nicht, und auch sonst niemand.*

Arno Geiger

Het was André Met De Honden

Het was André Met De Honden die ons het eerst over de vondst van het zout vertelde. We zaten aan de ronde eikenhouten tafel in De Burggraaf en wachtten in de schemer die nu al weken van 's ochtends tot in de late middag over Lende hing op het licht. De velden waren drassig, de bossen rondom dropen van het water, de wegen en paden in de wijde omtrek waren modder en slijk. Alles was onbegaanbaar en er restte ons niets dan De Burggraaf met zijn lage plafond en zijn koperen tapkraan, niets dan Baruch die ons zwijgend bijschonk, niets dan Anna, zijn dochter, die soms uit het aardedonker van de achter de bar gelegen keuken met een schort vol donkerrode vlekken en vegen en met haar bleekblauwe mollige armen tevoorschijn kwam en zonder iets te zeggen een schotel bloedworst of zure zult midden op onze tafel zet-

te. Wij vielen aan als wolven, wij dronken gulzig onze glazen leeg en keken vervolgens weer door het bobbelige glas van het raam naar hoe een wolk de top van de kerktoren omkringelde en uiteindelijk verzwolg. De mist was als een hoepelrok van een vrouw die langzaam door haar knieën zakt.

André hoorden wij komen. Natuurlijk hoorden wij André komen. In het spoor van André bevond zich steevast een roedel honden, blaffend, jankend, hijgend en snuivend, om elkaar heen draaiend, over elkaar heen buiteland, een enkele hond soms voor hem uit dravend, de meeste achter hem, als betoverd door een geur die alleen zij konden ruiken en die alleen voor hen betekenis had. Wij hadden nog nooit iets aan André geroken, niets anders dan de lijfgeur van een eerlijk en eenvoudig mens. Daarin verschilden wij niet van elkaar. Maar de honden kwamen achter ons niet aan, terwijl hij zich er nooit van scheen te kunnen verlossen. Zelfs als hij aanschoof bleven zij voor De Burggraaf heen en weer lopen, zetten hun poten op de vensterbank en keken met hun donkere, glanzende ogen door het raam naar binnen. Het janken stopte niet zolang hij binnen zat, tot ergernis van Baruch en tot schrik van Anna. Zij was ooit, op weg naar het gemak achter het huis, door drie, vier honden omsingeld, waarvan er één met zijn voorpoten tegen haar op was gaan staan, een tweede achterlangs zijn po-

ten rond haar forse dijen had geslagen en tegen haar been was begonnen op te rijden, terwijl een derde zijn snuit onder haar rok had geduwd. Ze kwam rood en ontdaan terug in de gelagkamer, een streng grauwblond haar was losgekomen uit haar knotje en hing voor haar gezicht. Ze steunde met een hand op de toog en hijgde. Haar rok was nat. Ze had het gemak niet gehaald.

Sindsdien had Baruch André ten strengste verboden om ooit nog met zijn honden in de buurt te komen. 'Het zijn mijn honden niet,' had hij geantwoord. 'Des te meer reden ze ver van hier te houden,' bromde Baruch.

We hoorden hem komen. Hij kwam uit de paardenwei, waarvan we van hieruit alleen de witgeschilderde planken van de omheining konden zien, een omheining waaraan we deze zomer allemaal hadden gewerkt, wij, onze vrouwen en onze kinderen. Op het veld wachtte de tarwe, het grasland moest dringend gemaaid, maar wij kaptten bomen in de bossen van kasteel 't Raesfelt, waarvan we planken zaagden in de molen bij de Buschbeek; wij groeven gaten en sloegen palen en schilderden een voor een de planken wit met verf uit grote blikken; wij veranderden op last van meneer de baron de voormalige bleekweide in een weide voor zijn rijpaarden. Die weide was nu volledig aan het zicht onttrokken. De populieren die beneden aan

de rand van het glooiende veld langs de beek stonden, waren door de mist verslonden.

En uit die mist doemde André op, André Met De Honden. Hij was aanvankelijk niet meer dan een werveling in de nevel, een amorfe schim omgeven door andere schimmen. En hadden wij niet door het gejang en geblaf geweten dat die schim zich aanstonds zou materialiseren in de wat gedrongen gestalte van André, misschien zouden sommigen onder ons, ook enkelen die aan tafel zaten, in wat zich daar in de kolkende lucht afspeelde de zoveelste bevestiging hebben gezien van het bestaan van geesten die zich in onze streek speciaal bij dit soort weer aan de mensen kenbaar maken om hun de duvel aan te doen: witte joffers die stervelingen in de nacht, in de vroege ochtend, of, zoals nu, in het schemerduister van een dag die maar geen dag wilde worden, meelokken naar de dood en erger.

Maar het was André. En er was iets mis, hoorden wij. Hij riep iets, iets wat we door het gejang en geblaf van zijn honden niet goed konden verstaan. Terwijl hij pogingen deed om over de omheining te klauteren, links en rechts voorbijgestoken door enkele van zijn honden, gebaarde hij wild met zijn armen, zodat hij ei zo na zijn evenwicht verloor en terug dreigde te vallen in het wolkende grijs achter hem. Maar hij herstelde zich, greep met beide handen de plank beet

waarop hij zat, het ene been aan onze, het andere aan de andere kant, een been dat hij nu omhoogzwaaide als was hij een ruiter die afsteeg. En al die tijd bleef hij roepen, iets, we verstonden het nog steeds niet. We keken hoe André in grote haast, de haast waarmee hij, aan zijn rode hoofd te zien, ongetwijfeld ook de paardenwei was overgestoken, op de deur van De Burggraaf afstormde. Die vloog met een klap open, en onmiddellijk drongen meerdere honden langs André de gelagkamer binnen, een stoel viel om, onze tafel kwam even omhoog en een paar glazen vielen in scherven op de grond. Baruch vloekte. Uit de keuken klonk gegil en het geraas van vallende potten en pannen.

‘André! Godverd...’

André stond nu hijgend in de deuropening, zijn benen iets van elkaar, zijn handen tegen de deurposten links en rechts boven hem, zijn hoofd gebogen. Water drupte van zijn hoofd en zijn bemodderde kleren op de grond, en maakte donkere plekken op de nog maar net deze ochtend door Anna geschuurde vloer. Achter hem stond roerloos de grote zwarte hond met het draadhaar en de martiale snor, een lelijk en vervaarlijk ogend beest, de enige uit de roedel die niet naar binnen was gestormd, niet naar de keuken, waar de rest van de meute zich tegoed deed aan wat uit de potten en pannen op de vloer was beland, met Anna angstig

in een hoek op een stoel, haar rok tegen haar benen duwend.

André hief na enige tijd zijn hoofd op, ademde diep in en zette wankelend twee passen naar voren in de richting van onze tafel. Glas knerste onder zijn schoenen. Hij wees met een trillende vinger voorbij de grote zwarte hond achter hem naar de kolkende mist. En met een gezicht dat zowel angst als afschuw uitdrukte, zei hij ten slotte, fluisterde hij bijna: 'De zee! De zee is daar!'

Niemand van ons had de zee ooit in het echt gezien. Wij wonen waar het land aan hoogte wint, ver van de kust, zo ver dat sommigen vermoeden dat de zee maar een verzinzel is. Er zijn bescheiden heuvels in de directe omgeving met namen als de Kuikenberg, de Lendense Bult en de Griefhorsterbelt. Er is Het Hoog, de heuvel waarop Lende zelf ligt, met de kerk en de domineeswoning op het hoogste punt. De Buschbeek treedt soms buiten zijn oevers als het dagen heeft geregend, en dan gebeurt het wel dat het pad langs de beek en het onderste deel van de vroegere bleekweide blank komen te staan. Dominee Tol heeft ons ooit op een grijze dag als deze verteld over een eindeloze regen, over water dat steeg en bleef stijgen. En wij zagen het voor ons: hoe de beek breder en breder werd, hoe het water aan de drempel van De Burggraaf likte

en even later binnenkwam, eerst een flinterdun laagje dat traag voortkroop over de tegelvloer, stof en gruis voor zich uit duwend, maar allengs hoger en hoger, zodat het leek of de tafels en stoelen, de toog en ook wij langzaam wegzonken tot er niets meer van ons over was. Wij hapten naar adem. Wij maakten met onze armen maaiende bewegingen. Alles was water. Maar de zee was het niet.

In de zomer zweeft hier stof tussen de bomen, en de Buschbeek is niet meer dan een kabbelend stroompje. Op warme dagen komen de meisjes aan de oever van de beek, schorten hun rokken op, om dan voorzichtig in het water te stappen dat tot aan hun enkels, soms, in het midden, hooguit tot aan hun knieën komt. Het licht van de zon weerkaatst op het oppervlak en tekent grillige vlekken op hun kuiten, in hun knieholtes en op de zachte binnenkant van hun dijen. En wij zitten in de schaduw en wrijven met onze rug tegen de stammen van de populieren langs het water. We blazen de vliegen weg uit de hals van onze kruik bier, nemen haastig een slok en vegen met een zakdoek het zweet uit onze nek. We kijken zwijgend toe. De lucht is poederdroog en ruikt naar dennen en zoete mest. Rondom trilt het landschap in de zon en in de verte lijkt het zelfs op te stijgen naar de bleekblauwe hemel, alsof de aarde oplost in de lucht. Maar er is in geen velden of wegen een zee te zien.

André Met De Honden is er echter al sinds jaar en dag heilig van overtuigd dat al het land van de wereld drijft op al het water van de zee, dat zich onder onze heuvels en bossen, onder het rulle zand en de zwarte aarde, onder de paardenweide en Het Hoog een watermassa bevindt waarin we ooit zullen wegzinken. Hij vreest de diepe gaten van de ontwortelde bomen in het bos na een storm. Hij wantrouwt het zwarte water van het ven dat even voorbij kasteel 't Raesfelt tussen hoge eiken ligt. We weten niet zeker hoe hij aan dit idee komt, maar we vermoeden dat meester Harald van de lagere school aan de Kleine Putstraat achter de kerk hem op dit dwaalspoor heeft gezet. Want van meester Harald weten we allemaal dat hij met zijn wandelstok en botaniseertrommel de bossen en velden in trekt en dan soms terugkeert met meer dan alleen kevers en planten. Hij stapt enigszins bezweet en bestoft De Burggraaf binnen, opent de langwerpige blikken bus die hij over zijn schouder draagt en schudt voorzichtig twee, drie kleine platte steentjes op tafel. Hij pakt er een tussen duim en wijsvinger op, draait het even vlak voor zijn ogen in het rond, blaast er wat stof af en zegt: 'Zandsteen.' Hij legt het steentje midden op de tafel en wijst. 'Kijk,' zegt hij. Wij buigen ons voorover en kijken. En we zien het duidelijk, het is onmiskenbaar: in de steen zit de afdruk van een schelp, in andere steentjes soms zelfs van de vin of de staart van een vis.

We kijken hem verwonderd aan. Hoe zoiets kan, vragen we. ‘Vroeger was hier alles zee,’ beweert hij dan, pakt het steentje van tafel en wrijft liefdevol met zijn duim over de afdruk. ‘Lang, lang geleden. Duizenden jaren, tien-, honderdduizend jaar.’ Hij zwijgt en kijkt met een glimlach naar het steentje in zijn hand. ‘Van voordat er mensen waren.’

Hoelang duizend jaar precies duurt, of tienduizend, laat staan honderdduizend jaar, we weten het niet. Maar dat er ooit geen mensen geweest zouden zijn lijkt ons hoogstonswaarschijnlijk. Dominee Tol heeft er meester Harald al eens op aangesproken, op die verzinsels van hem. Dat meester Harald de mensen het hoofd op hol brengt, de stuipen op het lijf jaagt. ‘Hij steekt de mensen horzels onder hun kleren,’ zegt hij. En die zondag in de kerk hief hij een psalm aan, terwijl Freddy Broekink als een bezetene op de pedalen van het oude harmonium begon te trappen om aan het avondse kamerorgel toch nog enige klank te ontlokken. Dominee Tol zingt niet. Hij blaft. Hij bast. Hij snauwt en grauwt. *De boze leugensprekers dolen, blafte hij, van ’t uur, dat zij geboren zijn; in hart en mond ligt heet venijn, als in een vuur’ge slang, verscholen. Zij geven ’t goede nooit gehoor, maar stoppen, als een adder, ’t oor.* Wij keken allemaal naar meester Harald, die op zijn gebruikelijke plek links vooraan zat en deed alsof zijn neus bloedde. Hij bestudeerde zijn

nagels, die er in het schuin binnenvallende licht door het gebrandschilderde raam ongewoon roze uitzagen. Hij was de boze leugenspreker, hij was de adder. Fantasieën waren het: die zee, die aarde zonder mensen, niets dan begoocheling en bedriegerij. 'En ik wed,' zei iemand aan onze tafel in De Burggraaf, terwijl Baruch achter de toog een glas op ooghoogte hield om te zien of het schoon was, 'ik wed dat hij die vissen zelf in die steentjes van hem kerft. Met een mes. Met een klein beiteltje misschien. Met een kromme spijker.' Baruch beademde het glas en poetste met een linnen doek een onzichtbaar vlekje weg.

Maar bedrog of niet, blijkbaar was voor André zijn grootste angst werkelijkheid geworden en was uit de diepten van de aarde de zee omhooggekomen. Hij had zich langzaam op zijn knieën laten zakken en kroop nu op handen en voeten in de richting van de hoog voor hem oprijzende bar, de boeg van een gestrand schip. Hij was een drenkeling die aanspoelt op een onbewoond eiland. Achter hem keek de zwarte hond met het draadhaar en de martiale snor roerloos toe, terwijl links en rechts van Andrés kruipende gestalten de honden terugkeerden uit de keuken met in hun bek het buitgemaakte voedsel: een half geplukte kip, een streng droge worstjes, een witdooraderde lap lendenbiefstuk.

Baron Jacob Unico Wilhelm van Rüdersdorf Helmstadt

Baron Jacob Unico Wilhelm van Rüdersdorf Helmstadt stond voor het raam van de vierkante toren die halverwege de vorige eeuw door zijn overgrootvader aan de noordwestkant van 't Raesfelt was bijgebouwd, en zag niets. Hij droeg een karmozijnrode kamerjas met langs de boorden met gouddraad geborduurde druivenranken over een norfolkjasje met ceintuur en afknoopbare sluitlip van bruine wollen stof, en daaronder een lange broek van bruin, beige en blauw Schots geruit wollen keper – warm, zij het maar net warm genoeg bij deze barbaarse weersomstandigheden, en vanwege het ruitmotief uitstekend geschikt om de modderspatten te camoufleren die op zijn kleren zaten. Baron Jacob Unico Wilhelm van Rüdersdorf Helmstadt rilde. Hij bracht zijn gezicht dicht bij het raam, alsof hij verwachtte daardoor beter te kunnen

zien wat hij behoorde en gewend was te zien: het uitzicht over de niet al te brede gracht, het grasveld daarachter, en wat verderop de bosrand met op hoge palen de uitkijktoren vanwaaruit gemakkelijk op reeën en wilde zwijnen geschoten kon worden als die zich tegen het ochtendgloren aan de bosrand vertoonden, of opgejaagd door drijvers vanuit de beschutting van het kreupelhout een goed heenkomen zochten in het open veld. Maar hij zag niets. Hij merkte zelfs niet op dat hij door zo dicht bij het venster te staan het glas beademde en het zicht vertroebelde. Er was geen wezenlijk verschil tussen het beslagen deel van de ruit en het grijs daarbuiten. ‘Scheiße,’ mompelde hij, wipte even op en neer, en zei nog eens: ‘Scheiße. Scheiße. Scheiße.’

Het was niet het weer dat hem dwarszat, de eendeloosheid van de winterdagen in deze zo ver afgelegene en van het echte leven gescheiden streek, ook al vervloekte hij vaak de grauwheid, de kou, de ondoordringbare mist die, zoals nu, soms dagen bleef hangen en uitgaan zo goed als onmogelijk maakte. Evenmin was het de lijdzaamheid van de plaatselijke bevolking, die in dit jaargetijde meestal samentroepte in een bedompte kroeg in de nabijheid van de nieuwe paardenwei, en die alleen onder dwang te bewegen was om de op zijn landgoed noodzakelijke klusjes op te knappen: een rammelend slot van een van de

staldeuren, het gedeeltelijk ingezakte rieten dak van een hooimijt, de verstopte duiker die de Buschbeek verbond met de slotgracht. Als landdrost had hij zo zijn rechten. Hij kon arbeiders opvorderen voor werkzaamheden die het algemeen belang dienden. Daar hoorde de omheining die hij deze zomer had laten maken niet bij, zo had hij heel goed geweten. Zelfs zijn vrouw, barones Agnes Christina Helmstadt van Uitganck, die nochtans uit een familie kwam waar men het met de rechten van arbeiders en bedienend personeel niet zo nauw nam, had op hem lopen mopperen. Het had hem dan ook moeite gekost om een paar dagen geleden iemand te vinden die bereid was om hier aan de noordwestzijde van 't Raesfelt een waterput te graven. Hij had Arend, zijn stalknecht, tuinman, duivel-doet-al, opdracht gegeven in het dorp een paar potige mannen te ronselen om de klus te klaren, 'desnoods tegen betaling', zei hij.

Er was een stilte gevallen toen Arend de deur van De Burggraaf openduwde. Binnen, in het schemerduister, blonken elf, twaalf paar ogen die hem wantrouwig aanstaarden. Iedereen leek bevroren in zijn beweging: Baruch achter de toog, die juist op het punt had gestaan een glas bier te tappen, schuin achter hem die dikke dochter van hem, met haar glimmende gezicht, alsof ze voortdurend aan het zweten was, verstard in haar gang naar de keuken. Aan de ronde

tafel zaten Herman Herrigers en Gerrit Paulsma, die beiden aan de voet van de Griefhorsterbelt woonden, Pietje Werdink en Gait Keuning, de een van de have-loze hoeve die aan de rand van het dorp net aan de andere kant van Het Hoog stond, de ander van over de Buschbeek in de richting van 't Raesfelder Bos. En ook Juul van de watermolen was er, en Warmisma, de smid, en Bleikers, die juist een van de keiharde zwarte broden had afgeleverd die hij dagelijks in zijn bakke-rijtje op het kerkplein voor heel Lende bakte, broden waarvan iedere Lendenaar wist dat je ze eerst moest weken in wat melk of bier, wilde je er je tanden niet op stukbijten.

Arend deed aanvankelijk alsof hij de vijandelijke sfeer niet had opgemerkt. Iedereen wist wat hij kwam doen. Hij schudde wat aan zijn mackintosh, die vaag naar ammoniak rook. Hij nam zijn platte pet van zijn hoofd en sloeg hem een paar keer tegen zijn bovenbeen. Baruch bromde. De druppels vlogen in het rond. Enkele raakten Keuning, die het dichtst bij de deur zat. Hij bewoog niet. Arend schraapte zijn keel.

'Nee,' zei Herrigers nog vóór Arend iets had kunnen zeggen, 'nee.'

'Het hoeft niet voor niks,' zei Arend.

'Hoeveel?' wilde Herrigers weten.

'Vijftien.'

Baruch floot tussen zijn tanden.